

CSEMŐ KÖZSÉG
TELEPÜLÉSFEJLESZTÉSI KONCEPCIÓ,
TELEPÜLÉSSZERKEZETI TERV
ÉS HELYI ÉPÍTÉSI SZABÁLYZAT

ÖRÖKSÉGVÉDELMI HATÁSTANULMÁNY

314/2012. (XI. 8.) KORMÁNYRENDELET 38.§ SZERINTI
VÉLEMÉNYEZÉSI DOKUMENTÁCIÓ

III. KÖTET

2019. JÚNIUS

MEGBÍZÓ

CSEMŐ KÖZSÉG ÖNKORMÁNYZATA

dr. Lakos Roland
dr. Kovács Tímea
Szilberhorn Erzsébet

polgármester
jegyző
mb. települési főépítész

AZ ÖRÖKSÉGVÉDELMI HATÁSTANULMÁNY KÉSZÍTŐI

Épített örökség	Csohány Klára okl. építészmérnök É, TT/1, TOR 13-1113		Catamina Studio
	Lőrincze Zsuzsanna okl. építészmérnök okl. műemléki szakmérnök műemléki szakértő 21-0020		Parler Kft.
Táj- és természet- védelem	Rigó István okl. tájépítészmérnök K, TT, TK 01-5189		
Régészet	dr. Szalontai Csaba régész örökségvédelmi szakértő 15-020		Ásatárs Kft.
	Nagy Balázs régész		Ferenczy Múzeumi Center
Térképi ábrázolás	Farkas Szilvia		
Ábrák, tördelés	Gubán Vera okl. ipari termék- és formatervező mérnök, grafikus		Catamina Studio
	Kutas Dóra okl. építészmérnök, grafikus		

FELHASZNÁLT FORRÁSOK

Örökségvédelmi hatástanulmány 2006.

Budai Mihály: Csemő értékei
Megismeréssel környezetünk védelméért

Csemő településrendezési eszközei
Csemő község hivatalos honlapja

Ecorys Kft. Gauder Péter építész,
dr. Torma István régész

Tudományos Diákköri Konferencia BME 2005.
Segédanyag a csemői általános iskola alsó és felső
tagozatos tanulóinak
megalapozó vizsgálat 2018.

Tartalomjegyzék

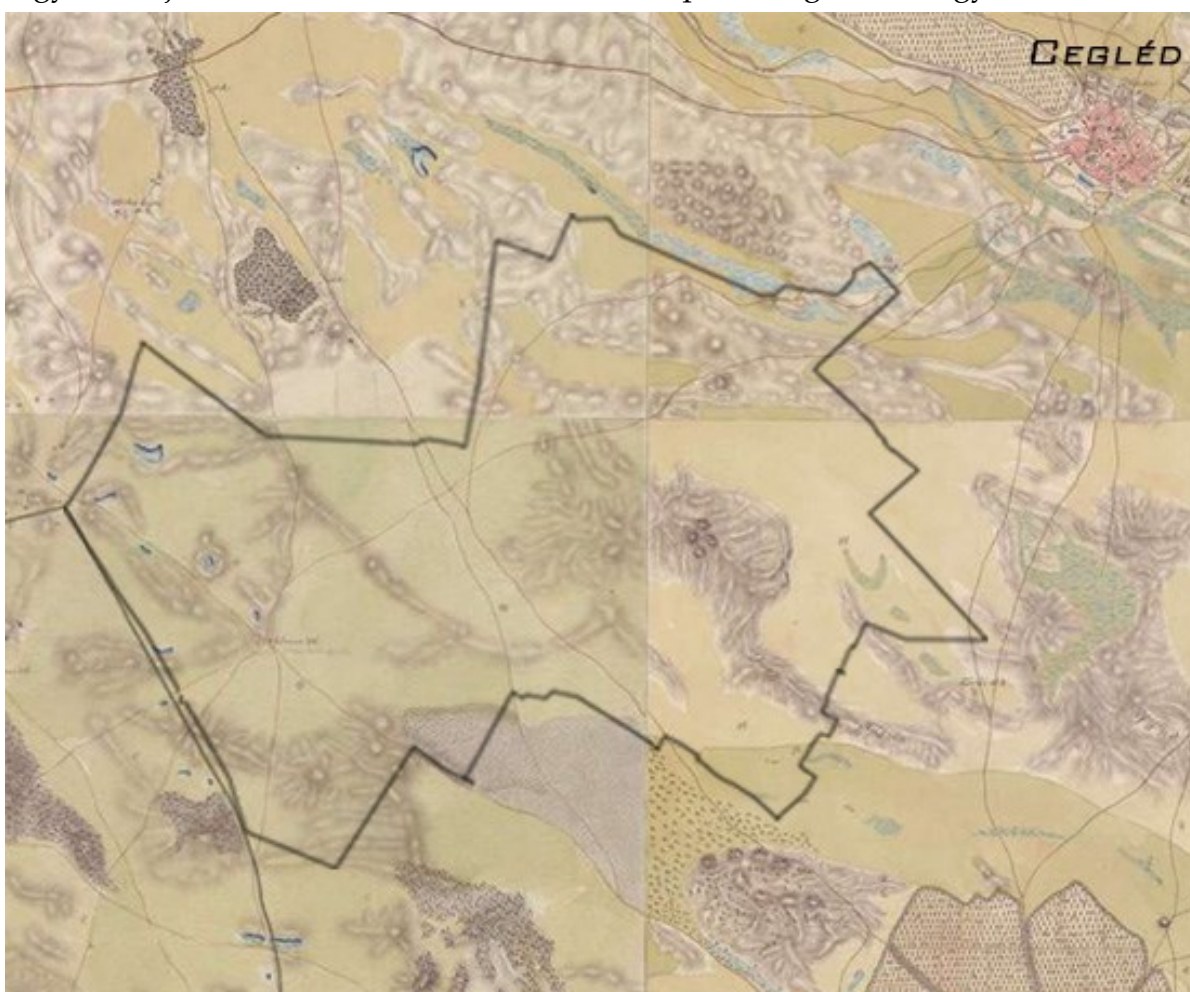
I. ÖRÖKSÉGVÉDELMI VIZSGÁLAT	4.
1.1. Csemő történeti leírása	4.
1.2. A település régészeti örökségének felmérése újonnan beépítésre szánt területnek kijelölt terület esetén terepbejárással	13.
1.3. A helyi építészeti örökség települési értékleltára	20.
1.3.1. Épületek, építmények	21.
1.3.2. Táj- és kertépítészeti alkotások, egyedi tájérték, növényzet	31.
1.3.3. Szobrok, képzőművészeti alkotások, utcabútorok	36.
2. A RENDEZÉS SORÁN TERVEZETT VÁLTOZÁSOK HATÁSELEMZÉSE	40.
2.1. A települési értékleltárban szereplő elemek vonatkozásában releváns rövid és középtávon tervezett változások ismertetése	40.
2.2. A 2.1. pontban szereplő változások hatásai:	42.
2.2.1. a régészeti örökségre	42.
2.2.2. a történeti településre, település- és tájszerkezetre	43.
3. ÉRTÉKVÉDELMI TERV	44.
3.1. Az értékleltárban szerepeltetett értékek megőrzését biztosító szempontok és követelmények	44.
3.2. önkormányzati feladatok	44.
4. MELLÉKLETEK	45.
4.1. Az örökségvédelmi hatástanulmány tartalmi elemeinek meghatározása	45.

I. ÖRÖKSÉGVÉDELMI VIZSGÁLAT

I.1. CSEMŐ TÖRTÉNETI LEÍRÁSA

A község 1952-ben közigazgatási átszervezéssel jött létre. Területének nagyobb részét Nagykőrös, kisebb részét Cegléd területéből hasították ki. Korábban önálló településként nem létezett, bár egyes feltételezések szerint területén Árpád-kori templom és település maradványa található. Kevés adat maradt fenn, ami csak Csemő területéhez köthető. Leginkább a két város gazdaságtörténetében van utalás a várostól távol lévő, homokkal borított határrész hasznosítására, ami egyértelműen Csemőre vonatkozott.

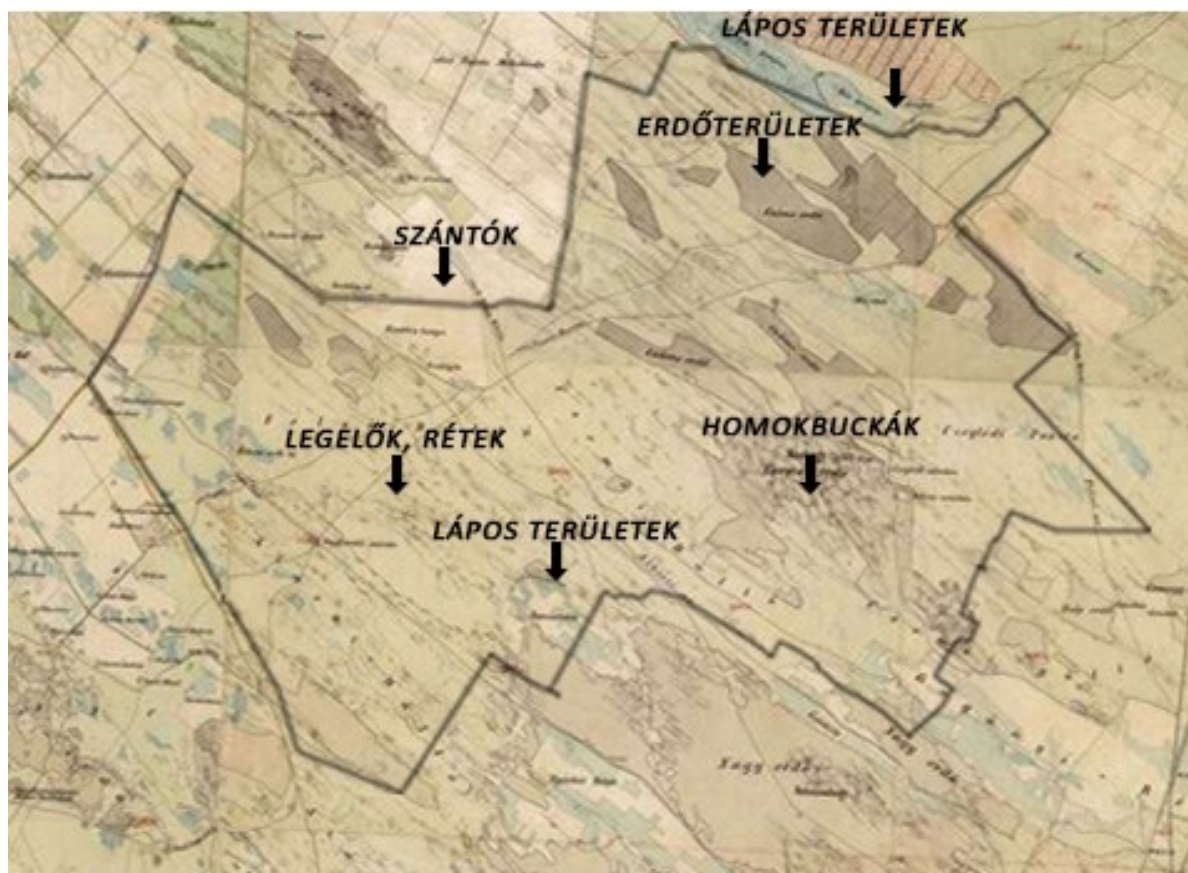
A Csemő szó 1315-ben fordul elő írásos formában először Chemeu formában. Jelentését többféleképpen magyarázták. Visszavezették a csemete szóra, de volt olyan elképzelés is, hogy a szüretkor használatos csömöszlő eszköz elnevezéséből származik. Más vélemények szerint a csecsemő szóból alakult ki a név. Ismeretes olyan álláspont is, hogy a területen lévő csertölgy nevéből ered Csemő neve. A szájhagyomány szerint egy török vitéz, Cseme nevét örökölte a település. Eddig egyik elképzelést sem sikerült igazolni. Az elnevezés kun-besenyő eredetét támasztja alá, hogy a tatárjárást követően IV. Béla kunokat telepített Cegléd és Nagykőrös határába.

I. Katonai felmérés (1763-87), rávetítve Csemő jelenlegi településhatára

Az itt megtelepülő kunok nevezték el a határ egyes területrészeit: Hangács, Gógány, Csemő, Besnyő, Törtel, Árbóz, Ludány.

A Csemő megnevezés Erekllyéssel együtt térképen a II. katonai felmérésen (1806-1869) jelenik meg először: Csemői dűlő, Csemő erdő, Csöme erdő.

II. Katonai felmérés (1806-69), rávetítve Csemő jelenlegi településhatára

1368-ban iktatták be a Clarissa apácarendet ceglédi birtokába. Ezzel egyidejűleg határjárást tartottak Cegléd, Nagykőrös és Kecskemét területén. Oklevél említi a Nagykőrös határán húzódó „Hoziuhomok” hegyet, amely később a Csemő nevet viselte. A XVII. századtól ismeretes történeti adatok ezt a területet Csemőhomokja, Csemő-török, Hosszú-Csemő, Öreg-Csemő, Szőke-Csemő néven említik.

Cegléd és Nagykőrös között egyértelmű határjel híján a két város közötti határvonal mindig vita tárgyát képezte. Két hely volt megjelölve: a Sashalom (most Gyurka domb néven ismert) és a Hosszúhomok halma, amit napjainkra az észak-nyugati szél a terület többi részével tett egyenlővé.

A vita a határkérdésben a XVII. században erősödött fel, amikor a két város népességszáma jelentősen növekedett. Ekkor a korábban legelőként használt fekete, jó minőségű földeket bevonták a gabonatermesztésre, így felértékelődtek a homoki legelők. Ennek köszönhetően Csemő térsége létfontosságú területté vált a mezővárosi gazdálkodás számára. Cegléd – mely a török hódoltság korában nem rendelkezett pusztákkal – igyekezett megszerezni a csemői területeket, és évszázadokig tartó pereskedést indított Nagykőrös ellen.

Az 1600-as évek közepén indult meg a nyílt ellenségeskedés a két város között. „Ekkor történt, hogy Ali basa hajdúkat vert fel Csemőben, és a megöltek holttestét Nagykőrösre vitte. Nagykőrös megtagadta a vérdíj kifizetését azzal az indoklással, hogy Csemő Ceglédhez tartozik. Később ez az eset bizonyos kóbor tatárokkal kapcsolatban megismétlődött. Ezekért is Cegléd fizette le a vérdíjat, a tatárokat a helyszínen eltemettette és a Csemőnek ezt a részét elnevezte „Tatártemetés”-nek. Ettől az időtől kezdve Cegléd magáénak tartotta Csemőt és a nagykőrösiek ott legelő marháit elhajtották.” /Nagy Lajos: Amit a Kőrösi határ mesél ... 1933/

A vita tárgya az volt, hogy pontosan hol találták meg a holttesteket és a tatárokat hol temették el, mert azok a Cegléd által kifizetett vérdíj által biztosan ceglédi földek. A ceglédiek és a kőrösiek is a legöregebb embereket vitték tanúnak, hogy bizonyítsák igazukat. 1648-as tanúvallomások szerint – amely okleveleken megmaradt – a két város határa Sisina János kútja volt, mert, ha a barom az itató kútnál Cegléd felől állott, akkor azt mondták, hogy Cegléden van, ha Kőrös felé, akkor Kőrösön van.

1649. február 28-án keltezett újabb vallomást Sajgó Bertalan 80 éves és Takács János 97 éves, valamint Szűcs István tette. Ők ugyan ezt vallották. Az 1700-as években újabb per kezdődött, újabb tanúvallomásokkal. Ekkor már Milusék kútja néven szerepel egy olyan objektum, amelyet, mint a határjelet említenek.

A vitát 1881-ben a feljebbviteli hatóság úgy zárta le, hogy a kérdéses területet kettéosztotta Cegléd és Nagykőrös városok között. A határt a mai Sas-Halom (Gyurka-domb) és Hosszúhomok vonalában húzták meg, és 11 határkővel jelölték meg, melyekből mára már csak négy maradt meg az eredeti helyén. Egy kidőlt kő a község központjában lévő Helytörténeti Múzeum udvarán áll.

A periratokból az is kiderül, hogy a török hódoltság idején ezen a területen erdő volt. Ide jártak fát vágni a ceglédiek és a nagykőrösiek egyaránt.

A területet a 19. század elején említik újból. A homoki legelők egy részén – a túllegeltetés miatt – a talaj fellazult. Tavasszal a szabad homok vándorolni kezdett, betemetve szállásokat, legelő részeket. Erre a vármegye elhatározta, hogy a homok megkötésére a településekhez közelebbi területeken szőlőt, a távolabbi homok területeken erdőt telepítsenek. Cegléden ekkor telepítik az Ugryeri szőlőket és a távolabbi területen az Új Erdőt. Ez 454 holdat kitevő terület volt, amelynek három része: Alsó, Középső és Felső Erdő. Ma az Alsóerdő dűlő elnevezés őrzi ennek emlékét. Az Új Erdő elnevezés arra utal, hogy volt régebbi erdő az un. Csemei Erdő, amelyet ekkorra már kivágtak.

A kőrösi oldalon is a távolabbi, tehát a mai Csemőhöz közeli területen telepítettek erdőt. A város 2350 holdon hozott létre új erdőt, amelynek egy részét a két akkori

határkő a Szélmalom dűlőtől nyugatra a megyehatár közelében

másodbíróról (Szépe Lajos és Somogyi István) nevezték el. A Szépe-erdő a mai Felsőjárás területén volt.

A nagykőrösi határrészhez tartozó Hantháza, és EreklYES vidékén – itt nem a homoktalaj a jellemző – már a 19. sz. elején megjelentek a szántóföldek, és ezzel együtt később a tanyák is. Elsősorban gabonatermesztéssel és állattenyésztéssel foglalkoztak. Még ma is több tanyában megtalálható az istálló. A termények feldolgozására épültek a szélmalmok, amelyből egy a Szélmalom dűlő végén, az ezerkilencszázhetvenes években is állt. Ezek a tanyák állandó kint lakásra épültek.

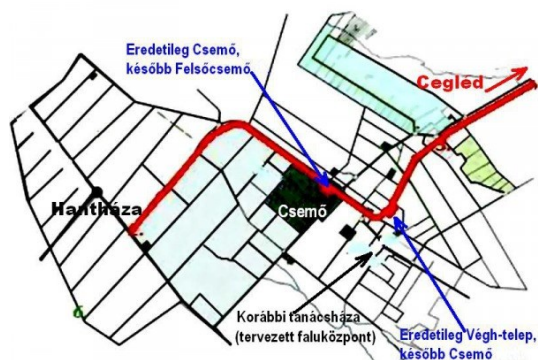
A 19. század második felében a magyarországi szőlőterületeken megjelent a filoxéra, amely a hegyvidéki szőlők nagyobb részét megsemmisítette. Feltűnt, hogy az alföldi homokterületeken ez a betegség nem pusztította a szőlőket. Ennek oka a homoktalaj összetételében keresendő. Ezután fordult a figyelem a homoktalajok felé, és kezdtek betelepíteni szőlővel az addig hitvány, értéktelen, főleg juhlegelőként használt határrészeket.

A szőlőtelepítést a nagykőrösi oldalon B. Tóth Ferenc kezdte el 1883-ban. Ceglédre 1894-től Unghváry László volt a legjelentősebb telepítő. A nagyobb birtokok – telepek – nevei utalnak a telepítők nevére: pl. Végh, Halász, Darányi, Alexy, Kernács telep. 50-100 holdas birtokok voltak, ahová rengeteg kézi munka kellett. Szabad munkaerő volt bőven a XIX. század Magyarországon, hiszen befejeződtek a folyó-szabályozások és a vasútépítési nagy munkák. A két városban Cegléden és Nagykőrösön is sok szegény, nincstelen ember élt, de érkeztek távolabbi területről is szőlőhöz értő munkások is. pl. a Dunántúlról, akik azután itt telepedtek le.

1903-ban olyan nagy igény van a homok területre, hogy Cegléd felszámolja az Új Erdő területét, és azt 1100 négyszögöles pásztákba, kiosztja a ceglédi „kisembereknek”: olyanoknak, akik napszámból éltek. Ez a mai zöldhalomi számozott dűlők területe. A kiosztott földeken pár év alatt megjelentek az eredetileg nem állandó lakóhelyként szolgáló épületek, tanyák. Ma is ez a legsűrűbben lakott külterületi része Csemőnek. Az itt élők megélhetését a nagybirtokokon végzett napszámos munka jelentette, de a jövedelmet kiegészítette a tanyák körül megtermelt szőlő, bor, gyümölcs, zöldségféle és a tavasztól őszig felnevelt két-három disznó.

A mezőgazdaság fejlődése, a terület benépesülése igényelte a vasút építését, amelyet 1908-ban a nagybirtokosok kezdeményeztek. Feladata télen a trágya kivitele, nyáron és ősszel a szőlő, gyümölcs, bor szállítása volt. Nem véletlen, hogy a vasútvonal érintette a nagybirtokokat, és részben a megállók is jelezték nevüket (pl. Balla dűlő, Végh telep, Unghváry telep, Kupai-Kovács major).

Ugyancsak a gazdaság fejlődése „kényszerítette” ki az új utak megnyitását, illetve a régi utak kövel való borítását. A két világháború között három gyümölcsfelvásárló telep, posta, több vegyesbolt és csendőrors is volt a területen.

Hantházi iskola

A tanyák, amelyek jelentős része a homok területen nem az állandó kint lakásra épültek – ellentétben a körösi oldal Hantháza, Felsőjárás területén lévő tanyákkal –, hamar állandó lakókat kaptak, és ezek gyerekeinek iskoláztatásáról gondoskodni kellett. Az iskolák megnyitása jól mutatja a terület benépesülésének ütemét.

A település mai területén az 1870-es években épültek az első iskolák, ezek az ún. „öreg iskolák”, egyenként 1 nagy tanteremmel és 1 tanítói lakással rendelkeztek (Alsócsemőben, Felsőjáráson, Zöldhalomban). A szőlőtelepítés úttörői felismerték, hogy a szőlő termelése, feldolgozása szakértelmet kíván, ezért anyagilag is támogatták az iskolák építését.

A következő nagyobb építkezések a Klebelsberg által meghirdetett Alföld program keretében történtek az elmúlt század közepéig. Ekkor négy új iskola épült Fenyves, Felsőcsemő, Száraz dűlő, Hantháza területén, típusterv szerint.

1948-ban, az államosítás évében valamennyi csemői pedagógust átvették az államosított intézményekbe. Az elkövetkező években a tanulók létszámának növekedése miatt bővíteni kellett a tantermek és az iskolák számát. (Soós-telep, Felsőcsemő: Császár, Hosszúcsemő: csőszház)

1960-ban a tanácskháza épületét átadták oktatási célra, a meglévő többi intézményt bővítették, felújították. Jellemző a helyi viszonyokra, hogy a '60-as években öt központi, 11 tagiskola működött a község területén. A faluközpont kialakulása a '70-es években gyorsult fel, és ez magával hozta a központi iskola megépítését is. Átmeneti megoldásként a belterületen több épületben tanítottak: Árpád utca, könyvtár. A központi iskola megépítésével a tagiskolák fokozatosan szűntek meg, épületeiket megvásárolták, vagy lebontották.

Jelenlegi helyén 1977-ben adták át az első négy tantermet, amelyet később folyamatosan bővítettek tornateremmel, újabb tantermekkel. Ladányi Mihály nevét 1998-ban vette fel az iskola. 2007. október 27-én adták át a korszerűen felújított első szárnyat.

A szőlő és gyümölcs területe a legnagyobb kiterjedését a negyvenes évek elejére érte el. Ezt csak néhol szakította meg vizenyösebb rész, ahol legelők voltak (Kubik dűlő, Oncsa dűlő, Majoros dűlő, Kistelek).

1948-ban indult meg a termelészövetkezetek szervezése, amely lényeges változást hozott a terület gazdaságában, és ez kihatott a tanyák és itt élők sorsára is.

1949-ben jött létre az ún. Tanyai Tanács, amelynek feladata volt a hatalmas tanyavilágból önálló községek szervezése. Ezzel kívánták a tanyavilágot modernizálni. Ahol az évszázadok folyamán már kialakult valamilyen tanyaközpont, ott jelölték ki az új községek belterületét, és melléjük megfelelő nagyságú külterületeket csatoltak. A cél az volt, hogy a belterületet infrastrukturálisan fejlesszék, ide települjenek be az emberek, így a tanyák megszűnnének. Csemő területe volt az utolsó, ahol önálló települést hoztak létre.

1951-ben indult meg a szervezés. Olyan területet jelöltek ki Cegléd és Nagykőrös határából, ahol körülbelül 4000 ember lakik. Legsűrűbben lakott rész Zöldhalom volt, ezért az is felvetődött, hogy két település jöjjön létre: egyik a ceglédi, másik a nagykőrösi területből. A pontos határ meghúzásánál figyelembe vették a már 1951-re kialakult termelészövetkezetek elhelyezkedését is.

1952. január 1-én hivatalosan is közzétették az önálló Csemő község megalakulását. A lakosság megközelítőleg fele-fele arányban volt ceglédi, illetve nagykőrösi. Ez év január 28-án végrehajtó bizottságot választottak, amelynek az volt a feladata, hogy a község életét irányítsa.

A belterületet a mai Gyurka domb déli oldalán jelölték ki. Ide építették a tanácsházát. Az elképzelés nem volt szerencsés a nem túl jó megközelíthetőség miatt. Azonnal felvetődött egy új kedvezőbb fekvésű központ kialakítása, de ennek megvalósítására éveket kellett várni. Az 1950-es évek végén jelölték ki az új faluközpont helyét Felső-csemőben. Itt akkor már volt közút, autóbusz közlekedés, vasúti megálló, postai kirendeltség és vegyes bolt. 1960-ban felépült a tanácsháza. A belterület igazi fejlődése azonban csak a hetvenes években indult el. Ekkor 164 fő élt a belterületi, és 3939 fő a külterületi részen.

az óvoda építése

A mezőgazdasági területek közös tulajdonba kényszerítésével, a nagy összefüggő földterületek kialakításával jelentősen csökkent a tanyák száma. Az itt élők egy része a nagyüzemi mezőgazdaságban vállalt munkát, vagy bejárt a városi üzemekbe dolgozni, vagy elköltözött. A termelészövetkezetek a gazdaságos működtetés céljából a hagyományos növénytermelés mellett a veszteségek csökkentése érdekében egyéb ipari tevékenységeket is folytattak pl. nyomda, láda-, rotaüzem, vasipari üzemág stb.

1956 után 11 termelészövetkezet működött, az összevonások miatt először számuk hétre, majd háromra csökkent, végül a rendszerváltás idején már csak egy maradt.

A rendszerváltás után a termelőszövetkezet felbomlott és helyét a kárpótlási jegyek felhasználásával kialakult kisparcellák és részarány-tulajdonok vették át. Felgyorsult a művelési ágak megváltozása, és a hagyományos szőlő- és gyümölcskultúra gyakorlatilag eltűnt. Helyét átvette a nagy területen ültetett nyár és akác, valamint jelentős parlag terület. Ezt a folyamatot erősítette a klímaváltozás, és a talajvíz jelentős süllyedése.

A tanácsrendszer helyett Csemőben is önkormányzat alakult. Kiépült a belterület teljes infrastruktúrája, valamennyi belterületi telek villannyal, vízzel, gázzal, szennyvízcsatornával, kábel tv hálózattal ellátottá vált.

Orvosi rendelő 1964-től, takarékszövetkezet pedig 1961-től működött Csemőben a néhány éve történt bezárásáig. A templomok csak a rendszerváltást követően épültek fel: a római katolikus templom 1994-ben, a református 1998-ban. A település jellegéből adódóan Zöldhalomban is épültek középületek: az egészségház és a kultúrház.

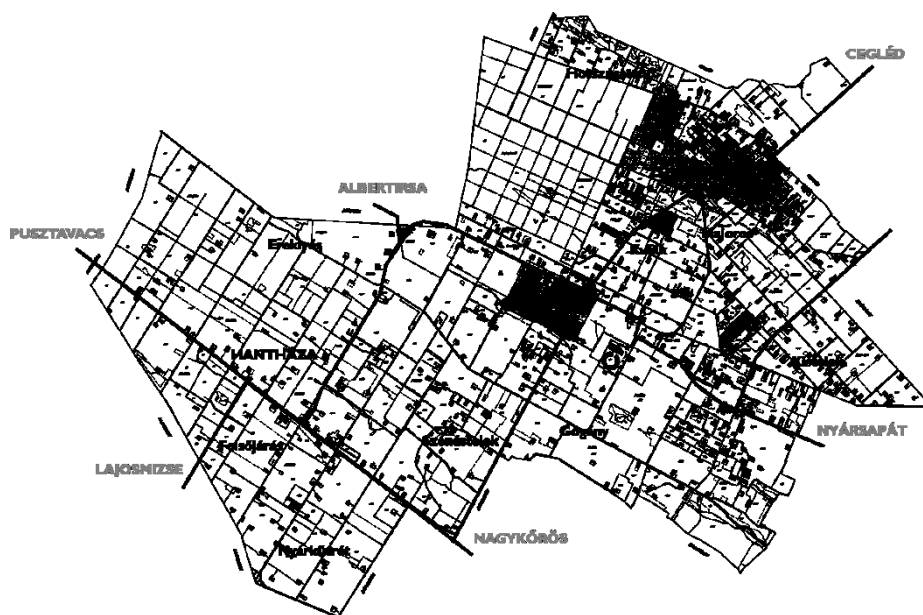
a Takarékszövetkezet új épülete a Szent István úton (1975) – ma „takarékos” bolt

katolikus templom

református templom

Cegléd és Nagykőrös kiterjedt tanyavilágában szükség volt az egyes területszomszágok megkülönböztetésére. Csemő máig őrzi és használja ezeket a megnevezéseket.

A virágosítás hagyományai a Pest megyei Önkormányzat által meghirdetett „Kulturált települési környezet” versenyével kezdődött 1995-ben, majd a minden évben meghirdetett virágosítási versenyben folytatódott. 1997-ben a község kategóriában Csemő elnyerte a „Magyarország legvirágosabb faluja” címet. Ez adott jogcímet arra, hogy a „Virágos Magyarorszáért” mozgalom község kategóriájában Csemőt nevezze az európai versenybe Magyarország képviselőjeként. Így nyerte el Csemő Európa harmadik legvirágosabb faluja címet, melyet Lisszabonban adott át a nemzetközi zsűri elnöke. A szép kivitelű bronz tábla a községháza aulájában található.

Csemő főterének nevét a Millecentenárius évében kapta. 1996-ban Hétvezér térnek nevezte el az önkormányzat. A falu hét legidősebb, köztisztviselőjében álló polgára, és hét nyolcadikos diák hét tölgyfát ültetett. A fák ma is láthatók. A faültetők nevét, és az eseményt réztáblán és a községháza aulájában látható táblán örökítették meg. A csemői erdőkben őshonos hatalmas tölgyfákból kettőt elhelyeztek a téren, amelyből az egyik szoborként emlékeztet a régi természeti környezetre, a másik borostyánnal befuttatva ékesíti a főteret.

Csemő címerét Nagy László Lázár ceglédi grafikusművész készítette. A címer települési és gazdaságtörténeti múltjára utal. A két felső kép egy-egy férfit ábrázol egymással szemben. Színe a két szomszéd város színéből eredeztethető. (Cegléd kék, sárga, Nagykőrös zöld, piros) Az egyik alak egy gallyat, a másik egy baltát tart kezében, jelezvén azt a történelmi múltat, amikor is a két város pereskedett egymással Csemő területéért, és a per egyik alapja a csemői erdőből való fák kivágása volt.

Alul két mező található. Az egyikben egy tanya, a másikban a szőlő motívum utal a település jellegzetességére.

I.2. A TELEPÜLÉS RÉGÉSZETI ÖRÖKSÉGÉNEK FELMÉRÉSE ÚJONNAN BEÉPÍTÉSRE SZÁNT TERÜLETNEK KIJELÖLT TERÜLET ESETÉN TEREPEJÁRÁSSAL

A település közigazgatási határán belül a legfrissebb közhiteles régészeti lelőhely nyilvántartás szerint 17 régészeti lelőhely található. Ez a szám a terület nagyságához képest meglehetősen alacsonynak mondható, és okai több tényezőre vezethetők vissza.

Elsősorban a kutatottság hiányával magyarázható ez az alacsony lelőhely szám, ugyanis a Nagykőrös és Cegléd között lévő Csemő területe iránt valójában egyik város múzeuma sem mutatott intenzív érdeklődést, ezért kevés régészeti információ, vagy lelet került be innen ezekbe a múzeumi gyűjteményekbe.

Ugyancsak a kutatottság hiányát okozza az a tény is, hogy a község közigazgatási szempontból nagyon fiatal, helyén csak a legmodernebb korban alakult ki állandó település. Ez egyben azt is jelenti, hogy pl. helyben hiányoztak azok helyi értelmiségiek (tanítók, papok, gazdasági vezetők stb.), akik a muzeológia korai szakaszában, a II. világháború előtt a legtöbb váratlanul előkerült régészeti leletet helyben begyűjtötték, és eljuttatták a legközelebbi múzeumba vagy a Magyar Nemzeti Múzeumba.

Szintén a régészeti leletek előkerülését negatívan befolyásoló tényező az is, hogy a község közigazgatási határában az elmúlt 150 évben nagyon kevés földmunkával járó infrastrukturális fejlesztés történt, amelynek következtében az addig nem ismert lelőhelyeket fel lehetne fedezni.

Mindössze egy olyan beruházás zajlott a térségben, amelynek régészeti vonatkozásai voltak: Az 1990-es években tervezett MOL Rt. Százhalombatta-Tiszaújváros termékvezeték Pest megyei szakaszán a beruházás tervezésekor régészeti terepbejárás is készült, amely érintette a település határát is, és ennek köszönhetően 4, korábban nem ismert régészeti lelőhely nyomait fedezték fel a régészek.

Ezen kívül még két esetben tudunk régészeti terepi munkavégzésről, 1974-ben Müller Róbert, 1981-ben pedig Dinnyés István végzett feltárást a 39422. számú lelőhelyen, 1979-ben pedig ugyanő mentett meg a szarmata kori sírt a 39421. számú lelőhelyen.

A mostani hatástanulmányunk elkészítéséhez a regisztrált lelőhelyeket a helyszínen tekintettük meg, és igyekeztünk újabb megfigyeléseket tenni.

Szintén csökkenti a régészeti lelőhelyek előkerülését az erdővel borítottság igen magas aránya is. A szántóföldeken ugyanis a folyamatos szántás következtében a leletek könnyebben a felszínre kerülnek, ami egy-egy régészeti terepbejárás során felfedezett lelőhelyek nyomait jelezhetik a szakértő szemek számára. Az erdőben ilyen nem történik, ezért még ha van is az erdő alatt régészeti lelőhely, annak ilyen módon való felfedezése nem lehetséges.

A Duna-Tisza közti Homokhátságra általában is jellemző, hogy a régészeti lelőhelyek száma alacsonyabb, mint pl. az Alföld többi részének települései esetében. Ez elsősorban annak köszönhető, hogy a nagy, összefüggő homokos területeken csak nagyon kevés megtelepedésre alkalmas helyszín található. Ezek elsősorban a

homokdombokat, gerinceket kísérő völgyekhez és az ott található vizes medencékhez köthetők, a víz megléte ugyanis nélkülözhetetlen eszköze a településeknek.

Összefoglalva a régészeti kép általános ismertetését azt szükséges hangsúlyoznunk, hogy a fentebb felsorolt körülmények miatt nem ismerünk több régészeti lelőhelyet, de annak is nagy a valószínűsége, hogy a mostani 17-nél valójában sokkal több régészeti korú település, temető, vagy település nyommal számolhatunk Csemő közigazgatási területén.

A Homokhátság egyik táji jellegzetessége az állandó irányú északnyugati szél által kialakított domborzat és vízrajz. A szél által fújta homok a széliránynak megfelelően halad délkelet felé, és a felhalmozó dombok és buckák között keres magának lefolyási útvonalat a felszíni víz, miként egyébként a felszín alatt vizek is. És ezek után az sem meglepő, hogy az ember által kialakított úthálózat is ezt a főbb irányt követi.

Csemő határára is ez a kép jellemző, a homokdombok között lefolyástalan szikes medencék, vagy erek, folyóvá szélesedő vízfolyások alakultak ki. Ezek vízutánpótlását egyrészt a felszín alatti vízforrásokból kapják, másrészt pedig a csapadékot összegyűjtő erek táplálják. Ezek többsége név nélküli, vagy csak a helyi emlékezet által megőrzött medence, ráadásul már többségük a csatornázás következtében jórészt eltűnt, vagy csak időszakosan telik meg vízzel. Mindezek között kétségtávol a Gerje nevű ér számít a legjelentősebbnek, mely a közel 500 méter széles medrével igen kedvező megtelepedési feltételeket biztosított a régészeti korok embere számára.

A felszíni vizek településtörténeti jelentőségét mi sem bizonyítja jobban, minthogy a csemői 17 régészeti lelőhelyből 6 a Gerje déli partján található.

A település régészeti képét érintő összefoglaló munka készült a korábbi településrendezési tervekhez örökségvédelmi hatástanulmány formájában (2005-2006), ezen kívül más munka nem készült.

A településen nyilvántartott régészeti lelőhelyek közül szakmai jelentőségük alapján az alábbiakat szükséges kiemelni:

41279, és a 39422: mindkét lelőhely nagy kiterjedésű, melyek egy-egy Árpád-kori település nyomait tartalmazzák, ahol egy templom és a templom körüli temető nyomait is felfedezték. Mindkét lelőhely olyan Árpád-kori települést jelöl, amelyek valószínűleg a tatárjárás során pusztultak el, és ezt követően már nem építették újjá őket.

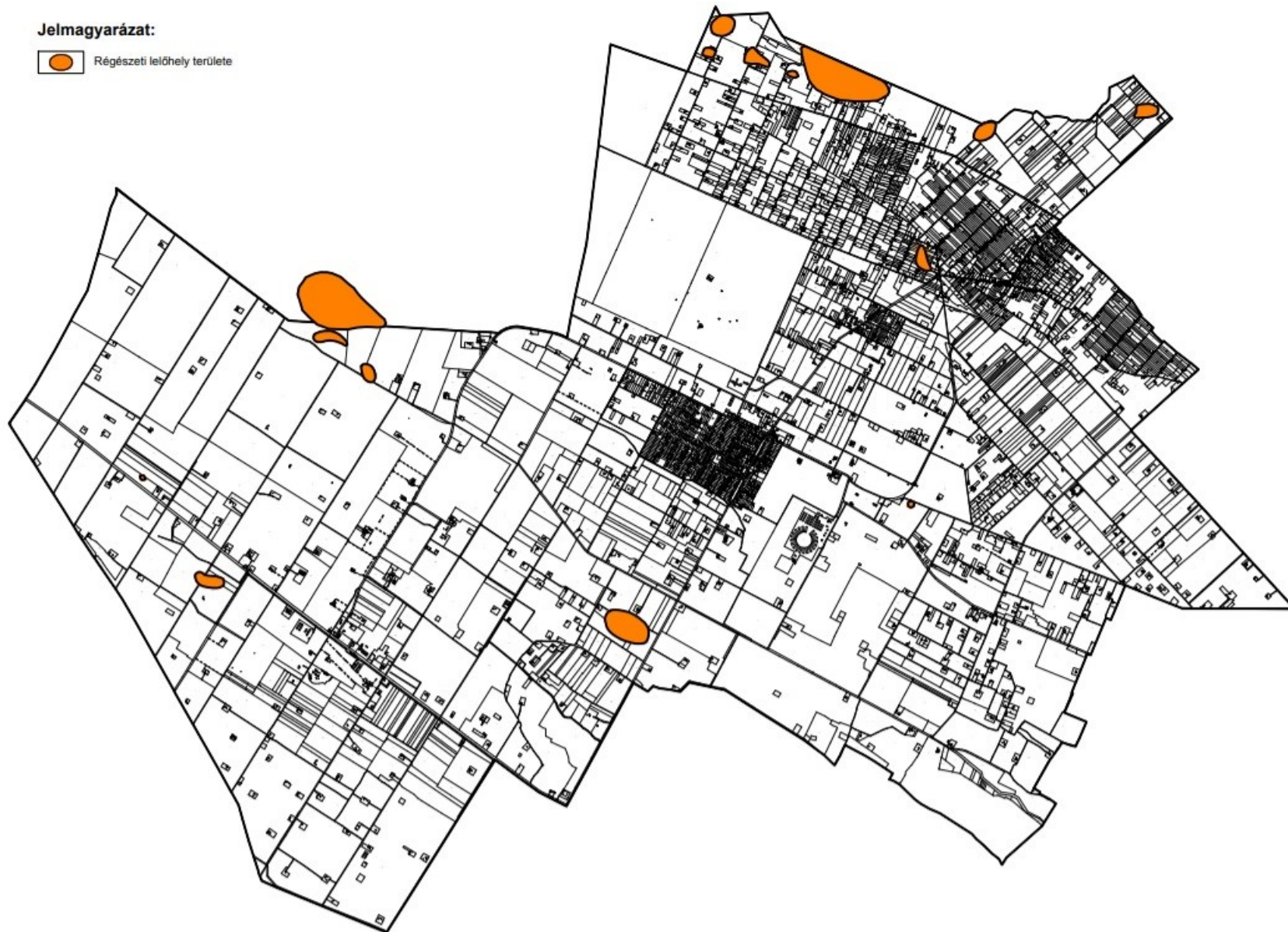
58463: a Gerje déli partján található lelőhely, mely az összes lelőhely közül a legnagyobb. A bronzkorban, a vaskorban és a szarmata korban is lakott volt a hely, mely jól tükrözi helyszín adottságait.

58473: a Sashalom minden valószínűség szerint egy ma még nem meghatározható korban épített halomsír, mely egy korabeli előkelő földpiramisa, temetkezési helye volt. A halom a természetvédelmi törvény értelmében védettnek számít, elbontása, megbontása bírságot von maga után.

A Csemő közigazgatási területén nyilvántartott régészeti lelőhelyek elhelyezkedését az alábbi térkép, jegyzékét az alábbi táblázat tartalmazza:

Jelmagyarázat:

 Régészeti lelőhely területe

	azonosító	név	hrs.	jelenség
1.	39426	Jónás József földje	nem ismert	raktárlelet, urnasíros kultúra
2.	41275	Ereklyés	nem ismert	
3.	39421	Meleg-dűlő 6. sz. tanya	0251/4, 0251/5, 0251/9, 0252, 0253	sír: szarmata település: kora és késő bronzkor, szarmata kor
4.	39422	Hosszú-dűlő	0269, 0268/12, 0274/32, 0274/37, 0274/38	temető: szarmata kor, Árpád kor település: késő bronzkor, szarmata kor, Árpád kor templom: Árpád kor
5.	58463	Tőzeg	0259/1, 0259/2, 0261/1, 0261/5, 0261/6, 0263/2, 0267/16, 0267/15, 0262, 0265/8, 0265/11, 0265/3, 0265/17, 0265/20, 0263/4, 0261/4, 0265/18, 0265/5, 0265/19, 0263/3, 0264, 0265/15	település: bronzkor, vaskor, szarmata kor
6.	58473	Sashalom	0410/1, 0401	halom: ismeretlen kor
7.	41277	Pomázi-tanya	0107/14, 0107/13	sír: rézkor, badeni kultúra
8.	41279	Göbölös-tanya	072, 076, 068/3, 068/4	temető: Árpád-kor templom: Árpád-kor település: Árpád-kor
9.	58476	Halász-telep, Kocsis-tanya	013/5, 013/6, 013/7, 013/8, 013/13, 013/18, 013/17, 013/15, 013/34, 013/33, 013/20, 013/21, 013/22	település: ismeretlen kor sír: ismeretlen kor

10.	58477	Hosszúcsemő- útkanyar	1395/4, 1395/5, 1395/6, 1395/3, 1386, 1389, 1393, 1394/3, 1390, 1391, 1394/2, 1394/1, 1356, 1376, 1355, 1352, 1350, 1357/2, 1357/1, 1351, 1349, 1347, 1348, 1388, 1387, 1364, 1361, 1360	település: késő bronzkor, Vátya-kultúra
11.	58478	Füle-Kovács- tanya	0110, 0116/1, 0122/11, 0122/28, 0122/26	település: középső bronzkor, szarmata kor
12.	58479	Piszkos-Szabó- tanya	0109	település: szarmata kor
13.	41266	MOL 4. lelőhely	0272/41, 0272/61, 0272/62, 0272/60, 0272/45, 0272/46, 0272/47, 0272/44, 0272/43, 0272/63, 0272/42, 0272/68	település: szarmata kor
14.	41265	MOL 3. lelőhely	0253, 0254/4, 0251/9, 0251/8, 0251/3	település: őskor
15.	41261	MOL 2. lelőhely	0254/1, 0256, 0257/9, 0254/7, 0254/6, 0257/3	település: szarmata kor
16.	41260	MOL 1. lelőhely	0261/1	település: őskor
17.	39470	Mikebuda, Ereklyés, Inokai- erdő	0109, 0122/11, 0105/7, 0105/20, 0105/16, 0105/8	település: bronzkor, késő bronzkor, szarmata kor, késő avar kor, Árpád-kor temető: középső bronzkor

Régészeti terepbejárás Csemő településrendezési eszközei kapcsán

A kijelölt helyszínek (0335/19, 0161/32, 045/3, 028/8, 0325, 812, 813, 814, 815, 816, 817/1, 817/2, 818/1, 818/2, 819, 820 hrsz.) régészeti terepbejárását 2018. augusztus 17, illetve szeptember 7-én végeztük el.

A terepbejáráson részt vevő régészek: Décsi Enikő, Jászberényi Mónika, Nagy Balázs

1. helyszín: 0335/19 hrsz. (Ceglédi út – Határ út – Vári dűlő):

A kertvárosi, elkerített magántulajdonok területe terepbejárásra alkalmatlan.

A mezőgazdasági terület frissen szántott, járható. Régészeti korú leletanyagot nem találtunk.

1. kép: A terepbejárással érintett rész pirossal lehatárolva

2. helyszín: 0161/32 hrsz. (a Pesti úton az Új élet és az Agyagos dűlő között):

A kijelölt területen jelenleg egy körbekerített fatelep működik, terepbejárásra alkalmatlan.

3. helyszín: 0161/32 hrsz. (Lábat dűlő):

A helyszín elkerített magánterület terepbejárásra alkalmatlan.

4. helyszín: 028/8 hrsz. (Pesti út – Orlik dűlő):

A helyszínen egy körbekerített baromfitelep működik, terepbejárásra alkalmatlan.

5. helyszín: 0325 hrsz. (Hornyák dűlő):

A terület egy része a húsfeldolgozó területe, mely elkerített magánterület, terepbejárásra alkalmatlan. A terület többi részén elkerített magánterületek, illetve erdők, lucernás és kukoricás található, ezek terepbejárásra szintén alkalmatlanok.

Csupán három kisebb rész volt alkalmas bejárásra.

1. Húsfeldolgozó mögötti, kis szántott sáv. Régészeti korú leletanyagot nem találtunk.
2. Gazos, régebben szántott terület. Régészeti korú leletanyagot nem találtunk.
3. Gazos, régebben szántott terület. Régészeti korú leletanyagot nem találtunk.

FERENCZY MÚZEUMI CENTRUM

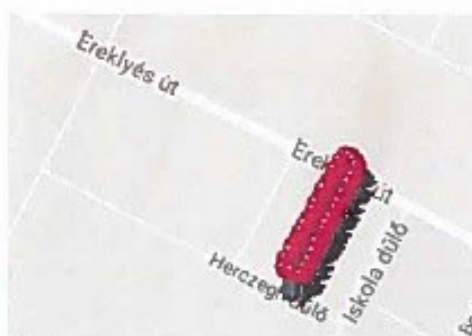
H-2000 Szentendre, Fő tér 2-5 ■ www.muzeumicentrum.hu ■ E-mail: titkarsag@muzeumi-centrum.hu ■ Tel.: +36 26 310 790

2. kép: A terepbejárással érintett rész pirossal lehatárolva

6. helyszín: 812, 813, 814, 815, 816, 817/1, 817/2, 818/1, 818/2, 819, 820 hrsz. (a Csapó út mentén az Ereklés út és a Herczegh dűlő között):

A terület magánterületekkel tűzdelt lakóövezet. Több része elkerített, terepbejárásra alkalmatlan. Egy kisebb, szántott rész volt alkalmas bejárásra. Régészeti korú leletanyagot nem találtunk.

3. kép: A terepbejárással érintett rész pirossal lehatárolva

Gödöllő, 2018. szeptember 11.

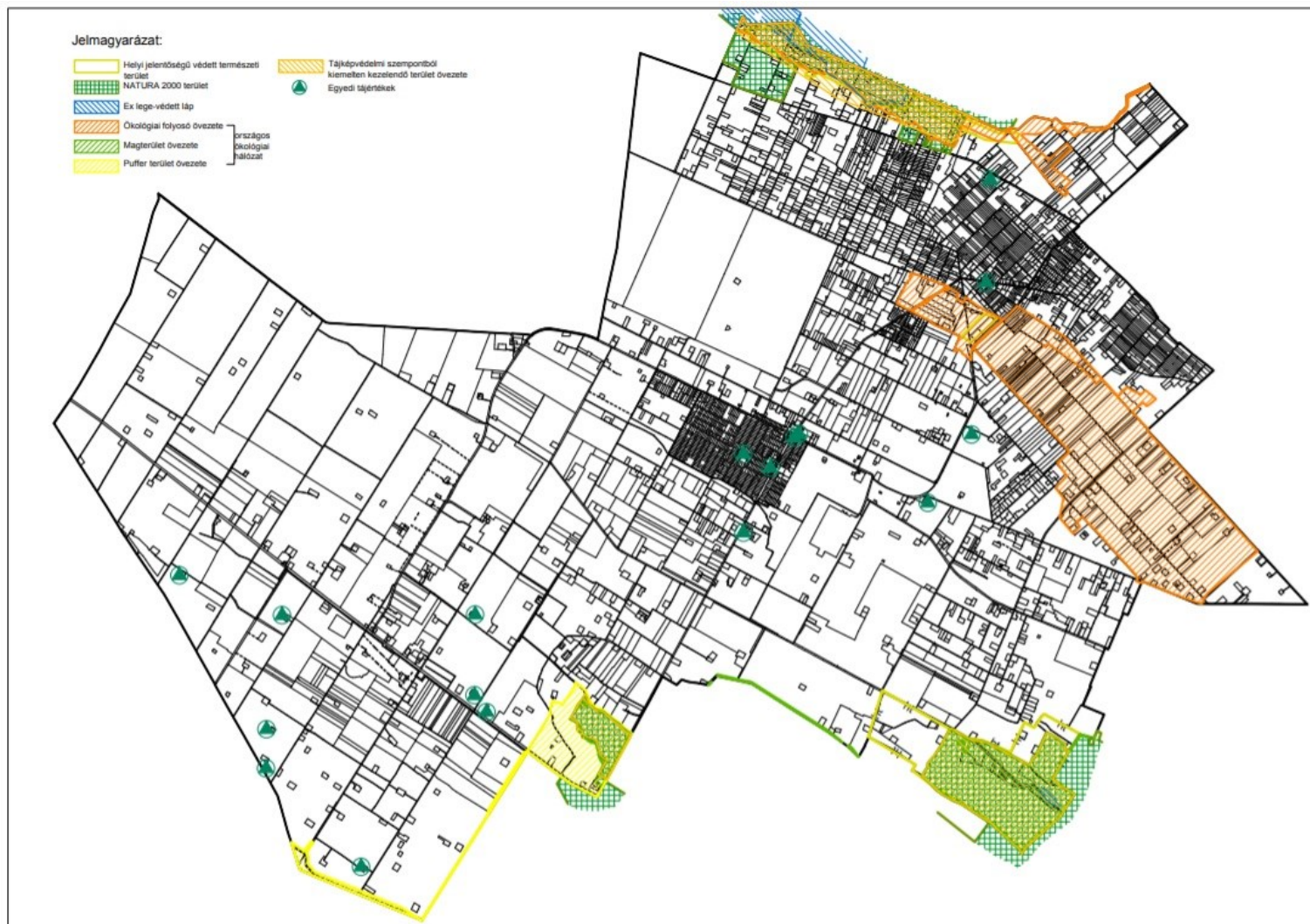

Nagy Balázs
Nagy Balázs

régész
Ferenczy Múzeumi Centrum

ÁMOS IMRE – ANNA MARGIT MÚZEUM ■ BARCSAY MÚZEUM ■ CZÓBEL MÚZEUM ■ FERENCZY MÚZEUM ■ HELYTÖRTÉNETI KIÁLLÍTÓHELY ■ KMETTY MÚZEUM
KOVÁCS MARGIT MÚZEUM ■ MŰVÉSZETMAJOM ■ RÉGÉSZETI LÁTVÁNYRAKTÁR ■ SZENTENDREI KÉPTÁR ■ TÖRTÉNETI TÁR ■ VAJDA LAJOS EMLÉKMÚZEUM

I.3. A HELYI ÉPÍTÉSZETI ÖRÖKSÉG TELEPÜLÉSI ÉRTÉKLELTÁRA

I.3.I. ÉPÜLETEK, ÉPÍTMÉNYEK

szám	megnevezés	cím, hrsz	leírás	fénykép	javaslat
É-01	római katolikus templom	Petőfi Sándor u., hrsz.: 194/1	A római katolikus templom 1992-1994-ben épült Urunk Színeváltozása tiszteletére, Dragonits Tamás terve alapján. Az épület szimpla tornya a bejárattól balra áll. Toronysisakja hagyma alakú. Bejárata előtt árkádsor van. A templom különlegességei a fából készült stációképek, Orisek Ferenc alkotásai.	 	helyi védelem védendő érték: tömeg, tetőidom, anyaghasználat, homlokzat kialakítás

I.3.I. ÉPÜLETEK, ÉPÍTMÉNYEK

É-02	református templom	Piac tér, hrsz.: 632/1	A csemői református templom 1998-ban épült Ecsedi János presbiter terve alapján korára jellemző építészeti kialakítással.		helyi védelem védendő érték: tömeg, tetőidom, anyaghasználat, homlokzat kialakítás
É-03	Soós kastély	Dajka dűlő, hrsz.: 0408/6	A kastélyt Soós László szőlősgazda építtette 1915-18-ban. Az attikafal arra utal, hogy a homlokzat eredetileg igényes, díszített volt.		helyi védelem védendő értékek: tömeg, tetőidom, tornác attikafala, megmaradt eredeti nyílászárók. Javasolható az eredeti homlokzati kialakítás helyreállítása régi fényképek alapján.

I.3.I. ÉPÜLETEK, ÉPÍTMÉNYEK

É-04	Felsőcsemő vasút-állomás	Piac tér, hrsz.: 633/1	1909-ben épült Hantháza és Cegléd között a magán vasútvonal típus állomásépületekkel.	 	helyi védelem védendő értékek: tömeg, tetőidom, homlokzati vakolatarchitektúra (nyíláskeretek, könyöklőpárkány, sarokarmírozás, lépcsős vakolatkeret az oromfalon), eredeti nyílászárók
------	--------------------------	------------------------	---	---	---

I.3.I. ÉPÜLETEK, ÉPÍTMÉNYEK

É-05	Hantháza vasút-állomás	Új Élet dűlő hrsz.: 0130/8		 	helyi védelem védendő értékek: tömeg, tetőidom, homlokzati vakolatarchitektúra (nyíláskeretek, könyöklőpárkány, sarokarmírozás, lépcsős vakolatkeret az oromfalon), eredeti nyílászárók
É-06	Zöldhalmi öreg iskola	Iskola dűlő, hrsz.: 0297/29	Az első iskolák az 1870-es években épültek egy tanteremmel és tanítói lakással. A Zöldhalmi öreg iskola felújítva ma közösségi házként működik. Az épített örökségi elemek közül mára csak az eredeti tömeg és tetőidom maradt fenn. Az 1870 körül épült iskolaépület történeti		helyi védelem Védendő értékek: tömeg, tetőidom, anyaghasználat. A nyílászárók kiosztását, osztását az eredetinek megfelelően javasolt helyreállítani a

I.3.I. ÉPÜLETEK, ÉPÍTMÉNYEK

			értéke miatt védendő, mint a település XVIII. századi iskoláinak megmaradt emléke.		legközelebbi felújítás alkalmával.
É-07	Hantházi iskola	0114/6			helyi védelem védendő értékek: tömeg, tetőidom, tetőablakok, eredeti nyerstégla homlokzatképzés, tornác téglamellvéddel, faoszlopokkal, eredeti nyílászárók
É-08	Bogdáni iskola	Bogdáni iskola dűlő, hrsz.: 09/3	Az 1920-as, '30-as években épült Klebersberg iskolák típusú alapján épültek vályogból és téglából, tornáccal, háromszobás tanítói lakással.		helyi védelem védendő értékek: tömeg, tetőidom, tetőablakok, tornác falazott mellvéddel, pillérekkel, nyílásrendszer, eredeti nyílászárók

I.3.I. ÉPÜLETEK, ÉPÍTMÉNYEK

É-09	volt szeszfőzde	Vasút dűlő, hrsz.: 0415/1-4, 9	Az 1930-as évek körül épült igényes ipari épület a lábazat felett sima könyöklőpárkány, felette nyerstéga homlokzat vakolt nyíláskeretekkel, lizénákkal, vakolt ívsordíszes lezárással, felül sima vakolt felülettel, keretezés nélküli ablakokkal. A lizénák valószínűleg egy átalakítás során kerültek a homlokzatra.		helyi védelem védendő értékek: tömeg, tetőidom, homlokzatképzés
------	--------------------	--------------------------------------	---	---	--

I.3.I. ÉPÜLETEK, ÉPÍTMÉNYEK

É-10	Szabad Föld major	Majoros dűlő, hrsz.: 0369/10	Majorság két lakóépülettel. Az egyik épület részben emeletes. A földbirtokok államosítása után tsz majorként működött. A privatizálás után új tulajdonosa a korábbi tulajdonosok útmutatása szerint újíttotta fel eredeti kialakításának megfelelően vakolt homlokzattal, profilos könyöklőpárkányról induló sima nyíláskeretekkel, az emeletes épület homlokzatain saroklizénákkal, párkánnyal keretezett felületekkel.	 	helyi védelem védendő értékek: tömeg, tetőidom, homlokzat kialakítás, eredeti nyílászárók
------	-------------------	------------------------------	---	---	---

I.3.I. ÉPÜLETEK, ÉPÍTMÉNYEK

É-11	Ladányi emlékház	Iskola dűlő, hrsz.: 0281/22	Ladányi Mihály életének utolsó éveiben élt ebben a borháznak épült tanyában, mely változatlanul őrzi eredeti kialakítását.		helyi védelem védendő értékek: tömeg, tetőidom, sima vakolt, meszelt homlokzat, eredeti nyílászárók
É-12	Tájház	Fő út, hrsz.: 1820/1	A Tájházat egy tornácos tanyaépület felújításával valósították meg. Az épület megőrizte eredeti kialakítását. Az udvaron borház és gémeskút mutatja be a tanyák eredeti elrendezését, működését.	 	helyi védelem védendő értékek: - főépület: tömeg, tetőidom, tornác falazott mellvéddel, pillérekkel, eredeti nyílászárók - melléképület: tömeg, tetőidom, sima, vakolt homlokzat, faszervezetű toldalék - gémeskút

I.3.I. ÉPÜLETEK, ÉPÍTMÉNYEK

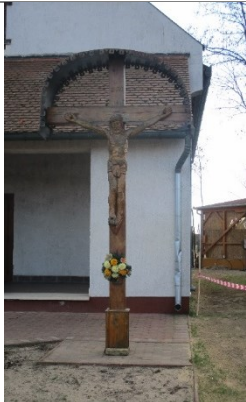
É-13	tanyaépület	2. dűlő, hrsz.: 1324	Régi tanyaépület, mely eredeti formájában, színezésével, nyílásrendjével, nyílásosztásával nagyrészt megmaradt, ill. nem nagy ráfordítással visszaállítható a teljes eredeti kialakítás, mely mintaként szolgálhat a hasonló, de rossz állapotú épületek felújításához és új épületek tervezéséhez.		helyi védelem védendő érték: tömeg, tetőidom, utcai oromfal nyílásrendszere, eredeti nyílászárók
É-14	Bíró tanya	Rigó dűlő 0433/2	Az 1930-as években épült pinceház falazott mellvéddel, fejezettel díszített pilléres tornáccal, a mellvéden vakolt vagy festett kazettás díszítéssel, az oromfalon vakolatarchitektúra nyomaival.		helyi védelem védendő értékek: tömeg, tetőidom, falazott mellvédes tornác, vakolatarchitektúra, eredeti nyílászárók

I.3.I. ÉPÜLETEK, ÉPÍTMÉNYEK

É-15	pincesz	Ereklyési út, hrsz.: 0205/13	Az 1930-as években épült pincesz falazott oszlopos tornáccal, faragott oromfallal, szecessziós jellegű vakolatarchitektúrával (lábazat, fejezettel díszített lizénák, a sarkakon lekerekített nyíláskeretek, szemöldökdísz, köténydísz, oromzati díszítés), az oromfalon az ablakok alatt három sor nyerstégla burkolat.		helyi védelem édendő értékek: tömeg, tetőidom, falazott oszlopos tornác, faragott oromfal, vakolatarchitektúra, eredeti nyílászárók
É-16	pincesz	Ereklyési út, hrsz.: 836	Az 1930-as években épült pincesz faszerkezetű tornáccal, homlokzati vakolatarchitektúrával (sima vakolatsávokkal keretezett felületek és nyílások). A jellegétől eltérő átalakítások még nem túl nagy ráfordítással korrigálhatók, eredeti kialakítása visszaállítható.		helyi védelem védendő értékek: tömeg, tetőidom, faszerkezetű tornác, vakolatarchitektúra, eredeti nyílászárók

I.3.2. TÁJ- ÉS KERTÉPÍTÉSZETI ALKOTÁSOK, EGYEDI TÁJÉRTÉK, NÖVÉNYZET

Feszületek

				javaslat: helyi védelem
T-01	T-02	T-03	T-04	
Szent István út – Határ út – kereszteződése (105/1)	Szent István út bevezető szakasza 0422/12	Urunk Színeváltozása Templom előtt Petőfi S. u., hrsz: (194/1) Orisek Ferenc alkotása (2002)	Zöldhalom, Kisboldogasszony kápolna előtt Ceglédi út 0305/13	

I.3.2. TÁJ- ÉS KERTÉPÍTÉSZETI ALKOTÁSOK, EGYEDI TÁJÉRTÉK, NÖVÉNYZET

Határkövek

	T-05 Helytörténeti Múzeum udvara (kidőlt, áthelyezett határkő) 583/1		T-06 Szélmalom dűlő 054/1	javaslat: helyi védelem
---	--	--	---	--------------------------------

I.3.2. TÁJ- ÉS KERTÉPÍTÉSZETI ALKOTÁSOK, EGYEDI TÁJÉRTÉK, NÖVÉNYZET

Tájértékek:

A bemutatott táji értékek magasabb szintű jogszabályok által országos védeltséget élveznek, helyi védelem alá helyezés nem szükséges.

T-07	Nagykőrösi pusztai tölgyesek és a Gógány-éri láprét	lehatárolását ld. a térképen	A Nagykőrösi pusztai tölgyesek az eurázsiai tölgyes erdősztyeppек különleges, homokos talajokon kialakult formájának szinte utolsó, és legnagyobb kiterjedésben megmaradt hírmondói. A Natura2000 területhez tartozik a Csemő keleti közigazgatási határa mellett, a Gógány-ér mentén található ex lege védett lápterület is. Az Alföldön ritka erdei fajok és a homoki gyepek értékes, sokszor bennszülött, védett és fokozottan védett fajai (pl. homoki nőszirm, homoki kikerics, tartós szegfű) mellett jellemző értékek az ún. erdőssztyepp fajok, mint pl. a tarka nőszirm, a nagyzezerjófű vagy a fürtös homokliliom. A terület állatvilágát tekintve kiemelendő az erdei, elsősorban hegyvidéki elterjedésű fajokban bővelkedő denevérfauna, melynek főbb fajai a közönséges, a csonkafülű, a hegyesorrú, a nagyfülű, és a pisedenevér.	
------	---	------------------------------	---	---

I.3.2. TÁJ- ÉS KERTÉPÍTÉSZETI ALKOTÁSOK, EGYEDI TÁJÉRTÉK, NÖVÉNYZET

T-08	Gerje-menti láprétek	lehatárolását ld. a térképen	Az erősen szabályozott Gerje-patakot több helyen is töltések és füves élőhelyek kísérik az ártéri területeken. Lápszemek, kékperjés rétek, láprétek és szikes gyepek váltakoznak hamvas füzes és égeres ligeterdőkkel a felső folyásvidék mentén. A homoki gyepekbe néhol szürke nyaras foltok terjednek be. lápterület is. A Natura2000 kijelölés alapjául szolgáló növény- és állatfajok a következők: kiskészkű aszat, nagy tűzlepke, vöröshasú unka, réti csík.	
T-09	fás gyepes természet-közei terület	lehatárolását ld. a térképen	Az országos ökológiai hálózat részét képező, Zöldhalomtól délre és délkeleti irányba húzódó, fás ligetekkel tarkított gyepeket, erdőfoltokat és mezőgazdasági területeket egyaránt magában foglaló ökológiai folyosó lehetővé teszi az állat- és növényfajok számára a vándorlást, ezzel biztosítva a biológiai sokféleség megőrzését. Az ökológiai folyosó tájképi szempontból is fontos értéke Csemőnek, különösen a Ceglédi útról mindkét irányban feltároló fás-gyepes területek látványa.	

I.3.2. TÁJ- ÉS KERTÉPÍTÉSZETI ALKOTÁSOK, EGYEDI TÁJÉRTÉK, NÖVÉNYZET

T-10	Gyurka-domb	lehatárolását ld. a térképen	Az első írásos emlék, mely Csemő területét érinti, egy 1368-ból származó oklevél, mely két határnevet jelöl, ezek egyike a Szárhalom homokja, ami később Sas-halom, ma pedig a köznyelvben „Ceglédi Kékes”-ként is ismert, egyedi tájértékként nyilvántartott Gyurka-domb. A halom valószínűleg halomsír (ld. 1.2. pont). Legmagasabb pontján geodéziai mérőtorony épült.	
------	-------------	------------------------------	--	---

I.3.3. SZOBROK, KÉPZŐMŰVÉSZETI ALKOTÁSOK, UTCABÚTOROK

szám	alkotás	alkotó	cím, hrsz	alkotás ideje	fénykép
Sz-01	Dózsa szobor	Kiss István szobrászművész	Dózsa tér (Wass Albert u. – Petőfi Sándor u. kereszteződés) (506/2)	1979. (A szobrot 1979. november 7-én avatták fel a ceglédi Dózsa György laktanyában. A 2001-ben megszűnt laktanyából került át Csemőbe, ahol 2002. július 6-án, a község megalakulásának 50. évfordulóján állították fel.)	
Sz-02	Négy évszak	Orisek Ferenc	Hétvezér tér (581)	1996.	
Sz-03	Harangláb	Orisek Ferenc	Hétvezér tér (581)		

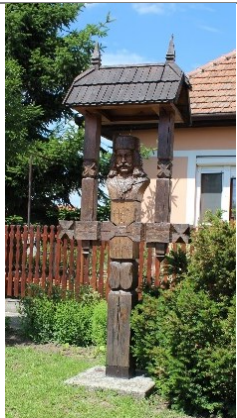
I.3.3. SZOBROK, KÉPZŐMŰVÉSZETI ALKOTÁSOK, UTCABÚTOROK

Sz-04	'56-os emlékmű	Orisek Ferenc	Községháza előtti közterület (176/1)	2017.	
Sz-05	Ladányi Mihály szobra	Orisek Ferenc	Zöldhalom, Koncz dűlő (2213/5)	2006.	
Sz-06	Szent István megkoronázása	Orisek Ferenc	a római katolikus templom árkádsora alatt 194/1	2002.	
Sz-07	padok	Orisek Ferenc	Hétvezér tér (581)	1996.	

I.3.3. SZOBROK, KÉPZŐMŰVÉSZETI ALKOTÁSOK, UTCABÚTOROK

Sz-08	állandó kiállítás (41 alkotás)	Orisek Ferenc	külön épületben a Helytörténeti Múzeum udvarán	2014.	
-------	--------------------------------	---------------	--	-------	---

Orisek Ferenc utcai szobrai

		
Sz-09 Árpád fejedelem (2001) Árpád utca – Ady Endre utca kereszteződése (hrsz: 160)	Sz-10 Petőfi Sándor (2001) Petőfi Sándor utca (hrsz: 553)	Sz-11 II. Rákóczi Ferenc (2002.) Rákóczi utca (hrsz: 587)
		
Sz-12 Szent István (2003.) Szent István út (hrsz: 105/2)	Sz-13 Arany János (2004.) Arany János utca (hrsz: 301)	Sz-14 Dobó István (2009.) Dobó István utca (hrsz: 204)

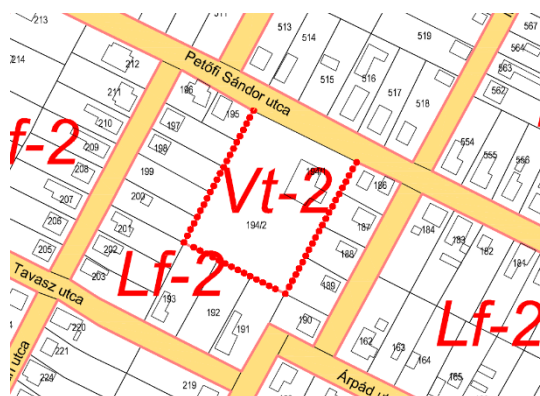
I.3.3. SZOBROK, KÉPZŐMŰVÉSZETI ALKOTÁSOK, UTCABÚTOROK

		
Sz-15 Táncsics Mihály (2011.) Táncsics M. utca (hrsz: 133)	Sz-16 Wass Albert (2012.) Wass Albert utca (hrsz: 474)	Sz-17 Ady Endre (2013.) Ady Endre utca (hrsz: 160)

2. A RENDEZÉS SORÁN TERVEZETT VÁLTOZÁSOK HATÁSELEMZÉSE

2.1. A CSEMŐ ÉRTÉKLELTÁRÁBAN SZEREPLŐ ELEMOK VONATKOZÁSÁBAN RELEVÁNS RÖVID- ÉS KÖZÉPTÁVON TERVEZETT VÁLTOZÁSOK ISMERTETÉSE

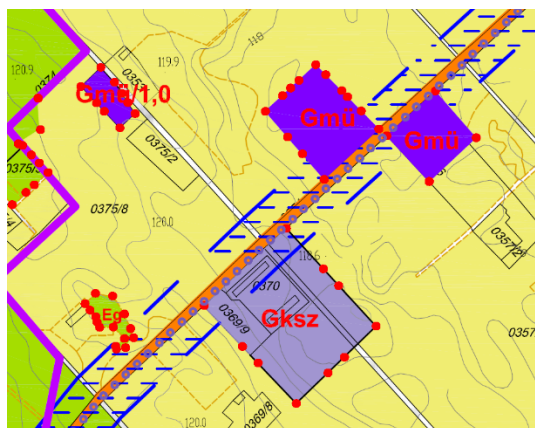
Római katolikus templom

hatályos szabályozási terv részlete

A római katolikus templom telke telekalakítással levált a körülötte lévő rendezvényterrről. Az Örökségvédelmi tanulmány készítésekor hatályos településrendezési eszközök az egész területet településközpont területfelhasználásba sorolják, kialakult építménymagassággal, amit a templom határoz meg és 30%-os beépítési lehetőséggel. A tervezett változással a templom melletti terület közpark besorolást kap a valódi területfelhasználásnak megfelelően. A parkosított zöldterület megfelelő környezetet biztosít a templom épülete számára.

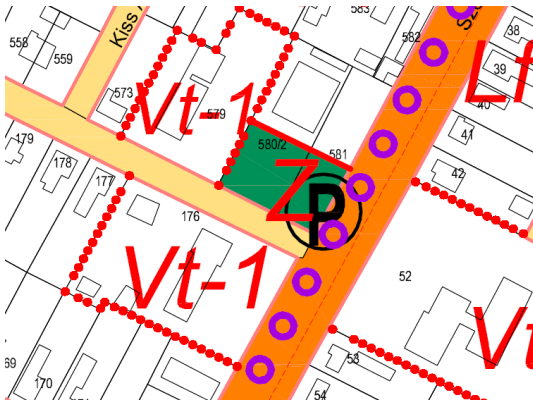
Fás gyepes természetközeli terület

hatályos szabályozási terv részlete

Az ökológiai folyosóként védelem alatt álló fás gyepes természetközeli területen kijelölt, de használatba nem vett mezőgazdasági üzemi területeket beépítésre nem szánt területbe sorolja a tervezet. A Vett út – Majoros dűlő kereszteződésében működő tehenészet a hatályos területfelhasználásban kereskedelmi-szolgáltató gazdasági terület besorolású. A tervezet mezőgazdasági üzemi területbe sorolja, a jelenleginél kisebb területen, ami nem teszi lehetővé a jelenlegi tevékenység továbbterjeszkedését.

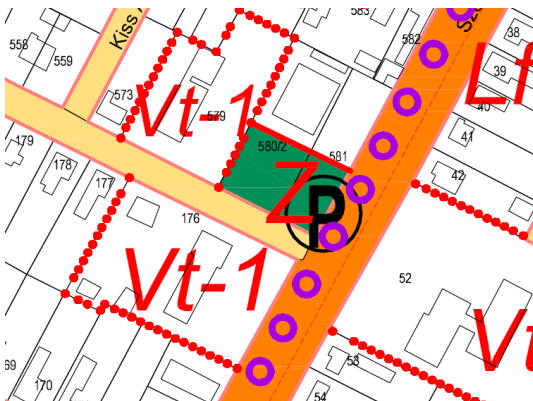
A Négy évszak és a Harangláb, padok - Orisek Ferenc alkotásai

hatályos szabályozási terv részlete

A Hétvezér téren álló alkotások jelenleg közpark besorolású területen állnak. A tervezett besorolás különleges burkolt köztér, amit az OTÉK a korábbi terv készítése óta vezetett be. Ez a besorolás jobban megfelel a terület hasznosításának, de változást nem okoz, hatása nincs az itt elhelyezett alkotásokra.

'56-os emlékmű – Orisek Ferenc alkotása

hatályos szabályozási terv részlete

A Községháza előtti parkosított területen áll az '56-os emlékmű. A terület a hatályos tervben településközpont besorolású. A tervezett besorolás közpark, ami jobban megfelel a tényleges használatnak, és az alkotás számára is biztosítja a megfelelő környezetet.

2.2. A 2.1. PONTBAN SZEREPLŐ VÁLTOZÁSOK HATÁSAI

2.2.1. A RÉGÉSZETI ÖRÖKSÉGRE

A települési Önkormányzat megrendelésére a területileg illetékes Ferenczy Múzeumi Centrum elvégezte a tervezett változások területének régészeti felmérését. Ennek keretében a megrendelés alapján 6 helyszínt vizsgáltak meg. Jelentésük alapján a tervezett változások sem nyilvántartott régészeti lelőhelyet, sem pedig újonnan megismert lelőhelyet nem érintenek.

A régészeti lelőhelyek általános védelem alatt állnak. A hatályos kulturális örökségvédelmi törvény (2001. LXIV. törvény) ugyanis kimondja, hogy *„3. § A kulturális örökség védelme érdekében a köz- és magáncélú fejlesztéseket – így különösen a terület- és településfejlesztés, terület- és településrendezés, környezet, természet- és tájvédelem és az ezzel kapcsolatos beruházások tervezését – e védelemmel összhangban kell végezni.”*

Ezek mellett azt is hangsúlyozza, hogy *„A kulturális örökség védelme közérdek, megvalósítása közreműködési jogosultságot és együttműködési kötelezettséget jelent az állami és önkormányzati szervek, a nemzetiségi szervezetek, az egyházi jogi személyek, a civil és gazdálkodó szervezetek, valamint az állampolgárok számára.”*

A törvény értelmében ugyanis a *„8. § (1) A Magyarország határain belül a föld felszínén, a földben, a vizek medrében vagy máshol rejlő vagy onnan előkerülő régészeti lelet állami tulajdon, és e törvény erejénél fogva védelem alatt áll.”*

Ezen nagyon fontos elvek kiemelése után a törvény arról is rendelkezik, hogy *„19. § (1) A földmunkával járó beavatkozásokkal, fejlesztésekkel, beruházásokkal, beleértve az ásványi vagyron kitermelését is (a továbbiakban együtt: beruházások), a nyilvántartott régészeti lelőhelyeket jogszabályban meghatározott esetekben és módon el kell kerülni.”*

Nagyon fontos, hogy *„A régészeti feltárások költségeit annak kell fedeznie, akinek érdekében az elvégzendő földmunka vagy a nyilvántartott régészeti lelőhely bolygatása szükségessé vált.”*

Különösen veszélyeztetettnek tartható az 58463 azonosító számú régészeti lelőhely, és a vele szomszédos néhány lelőhely is. Ezek a Gerje-patak déli partján helyezkednek el, egy síkláptőzeg által uralt környezetben. Itt mintegy 50 éven át folyt a tőzeg kibányászása, és valószínű, hogy ennek egy része érinthette a lelőhely víz felőli oldalát is. Amennyiben a jövőben tovább folytatódna a tőzeg kitermelése, akkor a lelőhely védelme érdekében a területileg illetékes múzeumnak feltárást kell majd végeznie.

Ugyancsak jelentős károkozás történt a Gerje-halmon feltárt Árpád-kori templom és település lelőhelyén is, ahol a lelőhelynek helyet adó domb jelentős részét elhordták korábban.

A lelőhelyek többsége azonban csak általános veszélynek van kitéve, hiszen a nagyüzemi szántóföldi gazdálkodás, vagy az erdőgazdálkodás (elsősorban a telepítés) tevékenységei már elérhetik a régészeti korú leletek, vagy lelőhelyek mélységét és ezzel veszélyeztetik azok épségét. Ezek azonban nem olyan

tevékenységek, amelyek a jogszabályokban, mint lelőhelyek épségét veszélyeztető munkákként szerepelnének. Emiatt a szántóföldi művelés korlátozás nélkül folytatható a lelőhelyek felszínén is.

Szántóföldi művelés alatt található az alábbi lelőhelyek területe: 39421., 41260., 41261., 41265., 41277., 41279., 58463.

A szántásnál nagyobb kockázata van a lelőhelyek épségére az erdőtelepítés, a csemeték ültetési mélysége ugyanis mélyebbre hatol, mint a szántás. Így az alábbi, teljes egészében telepített erdőben lévő lelőhelyek esetében joggal feltételezhető, hogy erősen károsodhattak: 39470., 58478., 58479. és részben a 41260., és az 58476.

Több lelőhely esetében találunk lakott tanyát a területén, ezeknél az új épületek építése kockázatot jelenthet a lelőhelyek épségére, amit az engedélyeztetési eljárás során az Örökségvédelmi hivatalnak jeleznie kell az építtetőnek: 41260., 58476., 58477.

A mezőgazdasági műveléshez kapcsolódó beruházások (pl. földbe telepített öntözőrendszer kiépítése), az infrastruktúra fejlesztése, vagy bármilyen ipari tevékenység kezdése ugyancsak érintheti a lelőhelyek területét, ezért az örökségvédelmi szempontokat ezen eljárások esetében is nagy figyelemmel kell kísérni.

A régészeti lelőhelyek jogszabályban biztosított védelme, a hozzá kapcsolódó engedélyeztetési eljárások és örökségvédelmi folyamatok kellő biztosítékot jelentenek arra, hogy a lelőhelyek épsége megmaradhat.

2.2.2. A TÖRTÉNETI TELEPÜLÉSRE, TELEPÜLÉS- ÉS TÁJSZERKEZETRE

Csemő esetében történeti településről nem lehet beszélni. A település szerkezete az 1960-as években tervezetten alakult ki. A tervezett változások nem befolyásolják a településszerkezetet.

A tájszerkezetet meghatározó ökológiai folyosó területén három gazdasági területet megszüntet a tervezet, egynek pedig csökkenti a területét, így a jelenleginél kisebb beépítésre szánt terület marad az ökológiai folyosó területén.

3. ÉRTÉKVÉDELMI TERV

3.1. AZ ÉRTÉKLELTÁRBAN SZEREPELTETETT ÉRTÉKEK MEGŐRZÉSÉT BIZTOSÍTÓ SZEMPONTOK ÉS KÖVETELMÉNYEK

Csemő korához és nagyságához képest sok értékkel rendelkezik, még ha műemléke nincs is. A legfontosabb, hogy a lakók, a tulajdonosok tudatában legyenek, hogy milyen értékeik vannak, és ezt ne tehernek, hanem kiváltságnak éljék meg. Épületeik átalakítási, bővítési, felújítási szándéka esetén tudniuk kell, hogy szakemberhez (megfelelő tervezési jogosultsággal rendelkező építészmérnökhöz) kell fordulniuk. Házilag – pusztán a termékreklámok ismeretében – nem biztos, hogy szakszerű, az épület jellegéhez illő és méltó megoldásra jutnak. Minden beavatkozást építész tervek alapján kell elvégezni. A természeti értékek megóvása az érték jellegének megfelelő funkcióval, vagy háborítatlanul hagyásával lehetséges. A helyi építési szabályzat tartalmazza a védendő táji értékeket és az ott folytatható tevékenységeket.

A nyilvántartott régészeti lelőhelyek védelmét jogszabályok biztosítják. A helyi értékek fennmaradását az Értékleltárba történő felvételük, a településképi rendeletben történő védelem alá helyezésük és arculati előírásokkal való ellátásuk, szabályozás előírások segíthetik elő.

3.2. AZ ÖNKORMÁNYZAT FELADATAI

- A lakosság tájékoztatása a település értékes örökségeiről, az azzal járó felelősségről, a megőrzés fontosságáról.
- A Települési Arculati Kézikönyv kiegészítése az épített örökség megőrzésének, a lehetséges felújítások, bővítések módjának ismertetésével.
- Az arra érdemes értékek helyi védelem alá helyezése a településképi rendelet módosítása során.
- Az értékek megőrzésének, karbantartásának finanszírozása céljából támogatási lehetőségek feltárása.
- A nem megfelelően átalakított épületek helyreállításának ösztönzése, szakmai segítése.

4. MELLÉKLETEK

4.1. AZ ÖRÖKSÉGVÉDELMI HATÁSTANULMÁNY TARTALMI ELEMEINEK MEGHATÁROZÁSA

AZ ÖRÖKSÉGVÉDELMI HATÁSTANULMÁNYTARTALMI ELEMEINEK MEGHATÁROZÁSA

A KULTURÁLIS ÖRÖKSÉG VÉDELMEVEL KAPCSOLATOS SZABÁLYOKRÓL SZÓLÓ

68/2018. (IV. 9.) KORMÁNY RENDELET 14. MELLÉKLETE ALAPJÁN

Csemő településfejlesztési és településrendezési eszközeinek komplex tartalmi megújítása az új jogszabályi környezetre való tekintettel vált aktuálissá.

A kulturális örökség védelméről szóló 2001. évi LXIV. törvény 85/A. § alapján örökségvédelmi hatástanulmányt kell készíteni a település településfejlesztési koncepciójának kidolgozása során.

Az örökségvédelmi hatástanulmány tartalmi követelményeit a 68/2018. (IV. 9.) Korm. rendelet 14. melléklete határozza meg.

Az örökségvédelmi hatástanulmány a kötelező tartalmi követelmények közül nem tartalmazza a Korm. rendelet szerinti 1.3. pontot (a védett műemléki értékek települési értékleltára), mivel Csemő közigazgatási területén nincs védett műemléki érték.

A helyi építészeti örökség települési értékleltárának tartalma a Korm. rendelet szerint:

tartalmi követelmény		készül / nem készül	indoklás
1.4.1.	településszerkezet	nem készül	A község belterülete az 1960-as években épült tervezetten, így építészeti örökség szempontjából nem hordoz az értékleltárban említendő értéket.
1.4.2.	telekstruktúra és utcavonal-vezetés		
1.4.3.	utcakép vagy utcakép részlet		
1.4.4.	településkarakter elemek		
1.4.5.	építményrészlet vagy anyaghasználat, tömegformálás, homlokzati kialakítás		Az értékleltárban feltüntetésre érdemes építészeti részleteket hordozó épületek egészét tartalmazza az értékleltár.
1.4.6.	táj- és kertépítészeti alkotás, egyedi tájérték, növényzet	készül	
1.4.7.	szobrok, képzőművészeti alkotások, utcabútorok	készül	

Az 1.4.5. építményrészlet vagy anyaghasználat, tömegformálás, homlokzati kialakítás helyett épület, építmény fejezet készül.

Csemő, 2018. május 13.

Szilberhorn Erzsébet
mb. települési főépítész